YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

31.5.2022 VVTDno-2022-641

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Asia: K 1/2022 vp Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tasa-arvovaltuutetun kertomusta eduskunnalle ansiokkaana kokonaisesityksenä tasa-arvon toteutumisesta ja siinä esiintyvistä ongelmista Suomessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tasa-arvovaltuutetun suosituksia tärkeinä askeleina pyrittäessä kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu keskittyy omassa lausunnossaan erityisesti niihin teemoihin kertomuksessa, joilla on yhtymäkohtia yhdenvertaisuusvaltuutetun työhön tai jotka käsittelevät oikeussuojan toteutumista syrjinnässä.

Syrjinnän uhrien oikeussuojan kehittäminen

Yhdenvertaisuusvaltuutettu jakaa tasa-arvovaltuutetun analyysin siitä, ettei syrjinnän vastainen lainsäädäntömme - tässä tasa-arvolaki - nykymuodossaan riittävästi takaa syrjinnän uhrien oikeussuojaa. Kynnys syrjinnästä raportointiin on tehty matalaksi ja valtuutetut auttavat tapahtuneen selvittämisessä ja asian oikeudellisessa arvioinnissa. Pääongelmana on, että syrjinnän uhrin tulee itse loppujen nostaa kanne käräjäoikeudessa syrjinnän hyvittämiseksi. Tämä on useimmille syrjinnän uhreille mahdotonta. Usein syrjintään syyllistyneet ovat halukkaita hyvittämään tapahtuneen, mutta mikäli näin ei ole jää uhri vaille oikeussuojaa koska hänen ei kannata omalla riskillään kannata viedä asiaa käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Tasa-arvovaltuutettu esittää kertomuksessaan useita toisiaan täydentäviä ehdotuksia tilanteen korjaamiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää näitä ehdotuksia kannatettavina.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että tasa-arvovaltuutetun itsenäinen mahdollisuus nostaa kanne käräjäoikeudessa selventäisi oikeustilaa. Tällä hetkellä riskinä on, että tasa-arvovaltuutetun tai yhdenvertaisuusvaltuutetun syrjinnän uhrin avustajana nostama kanne ja sitoumus korvata vastapuolen oikeudenkäyntikulut arvioitaisiin uhrin verotuksessa lahjana. Merkittävämpänä korjauksena oikeustilaan on kuitenkin pidettävä oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdotusta laajentaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tehtäviä niin, että lautakunta voi arvioidessaan syrjintää tapahtuneen samalla myös päättää hyvityksestä. Näin uhrin ei tarvitsisi omalla kuluriskillään viedä asiaa erikseen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että ehdotettu muutos tehtäisiin myös tasa-arvolakiin.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu jakaa tasa-arvovaltuutetun käsityksen siitä, että yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki poikkeavat joiltakin osin toisistaan täysin perusteettomasti. Esimerkiksi tasa-arvolain perusteella ei ole mahdollisuutta saada hyvitystä silloin kun syrjintä on tapahtunut viranomaistoiminnassa. Samoin tasa-arvovaltuutetulla ei ole mahdollisuutta lausua tuomioistuimissa käsiteltävistä syrjintäasioista toisin kuin yhdenvertaisuusvaltuutetulla on. Edelleen, tasa-arvovaltuutettu voi arvioida myös työelämän syrjintää, yhdenvertaisuusvaltuutettu toistaiseksi ei voi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu arvioi, ettei kahden eri ministeriön vastuulla oleva lainvalmistelu ole ollut yhdistettävissä yhteiseksi hallituksen esitykseksi. Tavoitteena tulisi kuitenkin olla nykyistä selkeämmin poistaa perusteettomat erot valtuutettujen toimintamahdollisuuksissa ja lainsäädännön tarjoamassa oikeussuojassa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei pidä ongelmallisena, että useampi viranomainen on toimivaltainen käsittelemään tapahtunutta syrjintää. Päinvastoin on hyvä, että syrjinnän uhri voi kääntyä haluamansa viranomaisen puoleen saadakseen asiansa käsiteltäväksi. Tämän mukaisesti yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että myös tasa-arvovaltuutetulle tulisi olla oikeus arvioida risteävän syrjinnän tilanteita silloin kun yhtenä syrjintäperusteena on sukupuoli tai sen ilmaisu. Nykyisen yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan risteävän syrjinnän tilanteita arvioi yhdenvertaisuusvaltuutettu.

Syrjinnän ehkäiseminen ja tasa-arvon edistäminen yhteiskunnassa

Tasa-arvovaltuutettu nostaa kertomuksessaan eduskunnalle esiin useita suosituksia ennaltaehkäisevistä toimista tasa-arvon edistämiseksi ja muun muassa häirinnän vähentämiseksi kouluissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu yhtyy tasa-arvovaltuutetun käsitykseen siitä, että tasa-arvon toteutuminen edellyttää paitsi tahtoa myös taitoa ja erityisosaamista edistää tasa-arvoa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo tasa-arvovaltuutetun tavoin, ettei nykyinen opettajan- tai varhaiskasvatuksen opetus riittävästi tue tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden suunnitelmallista edistämistä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksesta antamissaan lausunnoissa korostanut, että pienten varhaiskasvatusyksiköiden tueksi kunnilla tulee olla vastuu laadukkaasta yhdenvertaisuussuunnittelusta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tasa-arvovaltuutetun tavoin seksuaalista- ja sukupuoleen perustuvaa häirintää edelleen merkittävänä ongelmana yhteiskunnassa. On erittäin huolestuttavaa, että edelleen puolet kouluikäisistä tytöistä kertoo kohdanneensa seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua viimeisen vuoden aikana. Valitettavasti myös välivallan kohteeksi joutuminen on sukupuolittunutta niin, että perheväkivalta yhä edelleen uhkaa monien naisten turvallisuutta ja hyvinvointia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on aloittanut naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana 1.1.2022 alkaen, mutta toteaa jo nyt häirinnän ja väkivallan vähentämisen edellyttävän pitkäjänteistä toimintaa, jotta väkivallan hyväksyviä asenteita ja toimintamalleja pystytään purkamaan. Kaikki tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseksi tehty työ vaikuttaa myös äärimmäisen epätasa-arvon kuten väkivallan vähentämiseksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Toimistopäällikkö Rainer Hiltunen